

مردی با دنیایی شاعرانه

(تحلیلی بر آثار مسعود ضیایی زردخشویی)

A man with his own romantic world

■ ناهید مقصودی

بزرگی چون آیدین دوغان - ترکیه، یومیوری شیمیون - ژاپن، تایجون - کره، لنگمو - چین و غیره کسب شدند. وی همچنین در چندین جشنواره عضو هیئت داوران بوده است. آثار ضیایی متکی به نوعی طنز شاعرانه است. شاید گذر از نقاشی به عکاسی و حرکت در امتداد این دو مقوله همزمان با پرداختن به کاریکاتور این زاویه دید را به آثار او داده است.

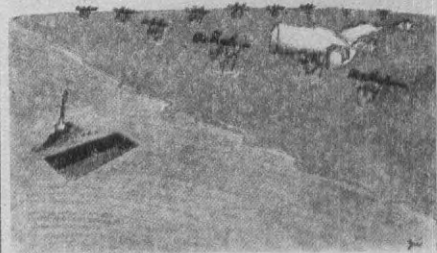
کاریکاتورهای ضیایی پیرایه ندارد و مستند و مفید است. مستند از این جهت که موضوعات آثارش اغلب پیرامون مخاطب جریان دارد و به وضوح می‌توان جزئیات آن‌ها را در برخورد با اجتماع، طبیعت، مردم، و... مشاهده کرد.

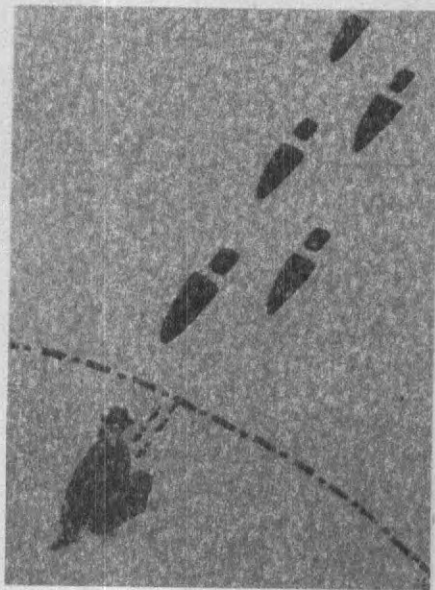
عده‌ای معتقدند «طنز مناسب» به یک اثر ارزش می‌دهد و سبب ماندگاری آن اثر می‌گردد. ولی برخی دیگر بر این عقیده‌اند که با اجرای ساده، سوژه ضعیف می‌شود. اگر به عنوان مخاطب، چه خاص چه عام، معتقد باشیم که طنز مناسب بیش از هر مقوله دیگری در کاریکاتور ارزش دارد، با آثار ماندگار بسیاری در کارهای ضیایی روبه‌رو

شاید بتوان دهه اخیر را در کاریکاتور ایران دوران طلایی تحول این هنر در کشورمان دانست. دورانی که هنرمندان بسیاری را به این عرصه معرفی کرد که افتخارات جهانی بسیاری را برای هنر این مرزوبوم کسب کردند.

ضیایی از جمله کاریکاتوریست‌هایی است که اولین گام‌های حرکت خود را در عرصه کاریکاتور ایران در همان دوران طلایی برداشت. وی در ۱۳۴۴ در آبادان متولد شد، دوره عکاسی «سینمای جوان» را در فولاد شهر اصفهان گذراند و با نشریاتی چون «طنز و کاریکاتور»، «کیهان کاریکاتور» و «بچه‌ها گل‌آقا» همکاری دارد او کتاب‌هایی نیز در زمینه کاریکاتور با عناوین «کاریکاتورهایی برای هیچ‌کس»، «ماه نگران زمین است» و کارت تبریک‌هایی با عنوان «وقتی انسان فکر می‌کند، خداوند می‌خندد»، به چاپ رساند.

اولین درخشش بین‌المللی ضیایی در سال ۱۳۷۴ (۱۹۹۵) در برزیل بود که این روند با دریافت بیش از ۷۰ جایزه داخلی و خارجی همچنان ادامه دارد. این جایزه‌ها از مسابقات

می‌شویم. اما اگر هم عقیده با کسانی باشیم که اجرای ساده را عامل ضعیف شدن سوژه می‌دانند، باید با تأمل بیش‌تری به آثار ضیایی نگاه کنیم، زیرا آثار ضیایی دارای اجرای ساده و طنز مناسب‌اند.

اگر قبول کنیم که ساخت یک کاریکاتور همانند تولید یک فیلم نیاز به فیلمنامه، کارگردان، بازیگردان، فیلمبردار، دکوپاژ و حتی لوکیشن مناسب دارد، به بهترین نحو می‌توانیم با قیاس میان این دو مقوله هنری به نتایج بهتری برسیم.

در آثار ضیایی، نقطه قوت فیلمنامه است؛ یعنی توانایی مشاهده جریان‌های ملموس پیرامون ما که با دیدی هوشمندانه توأم با خلاقیت به عینیت می‌رسد. در این آثار از لوکیشن‌های پر طمطراق خبری نیست و همه چیز به ساده‌ترین نحو بیان می‌شود.

فکر می‌کنم همان‌طور که سینمای شاعرانه داریم، کاریکاتورهای شاعرانه نیز داریم. شاید بتوان آثار ضیایی را در زمره آثار شاعرانه کاریکاتور قرار داد.

در آثار او کادر وجود ندارد و ما با دنیایی رها و بدون مرز روبرویم، مکان‌هایی که می‌تواند در هر گوشه از این دنیای پهناور وجود داشته باشد و اتفاقاتی که برای هر کس در هر گوشه از دنیا می‌تواند رخ دهد. آثار ضیایی مضحک نیست و تقریباً در هیچ‌کدام موضوعی را نمی‌توان یافت که صرفاً برای خندانند مخاطب اجرا شده باشد، حتی در بعضی از موارد به بیان درد هم نزدیک می‌شود.

اصطلاحی در سینما وجود دارد به عنوان «فیلم جریان زندگی» (Flow-of-life)

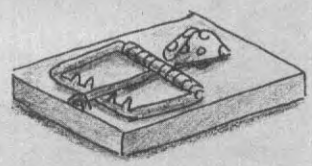
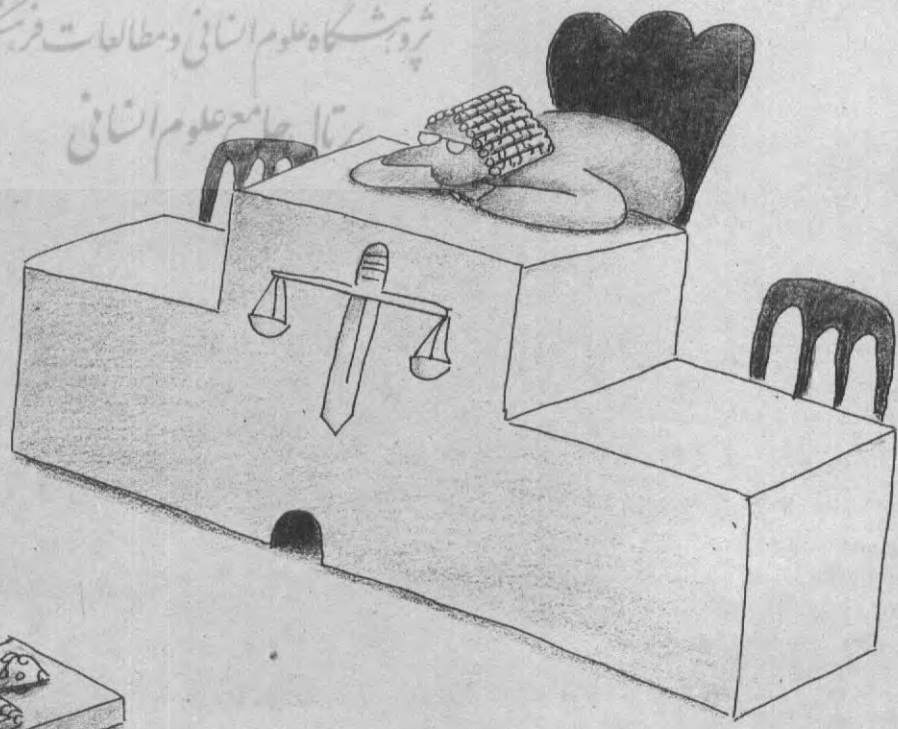
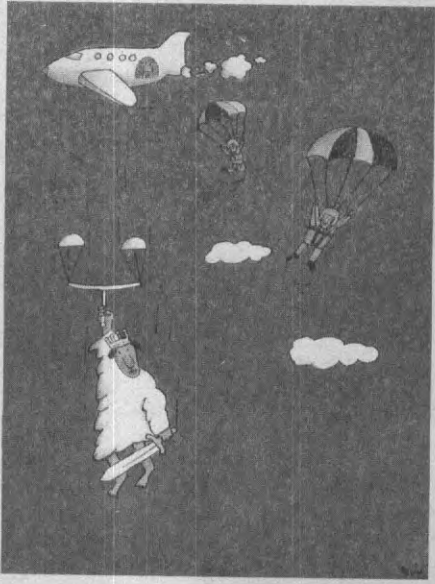
(angle) که همان زاویه کج در اصطلاح سینمایی است روبرو می‌شویم، نمای زاویه‌داری که در آن خط افق و موضوعات موجود در کادر به صورت اریب نمایان می‌شوند.

این منظره اریب می‌تواند برتنش، آشفتگی و عدم توازن روانشناسانه در یک اثر تأکید کند؛ همان شخصیت‌آشنای همیشگی با عینکی بر چشم که از خط مرزی عبور می‌کند و ردپای پر ابهت این سوی مرز او در سوی دیگر مرز به ردپایی کوچک و بی‌ابهت تبدیل می‌شود. اگر اجراهای ساده ضیایی را نوعی نقص بدانیم، در آن صورت باید با توجه به بیش از ۷۰ اثر برنده او به این نتیجه برسیم که بیش‌تر صاحب‌نظران عرصه کارتون بر این

(film) که به فیلم‌هایی که گسترش و پرداخت داستانی آن‌ها حول محور زندگی طبقات کم‌درآمد و فرودست جامعه است، اطلاق می‌گردد؛ همانند فیلم «دزد دوچرخه» اثر دسیکا.

در بعضی آثار ضیایی نیز ما با «جریان زندگی» روبرو هستیم، یا به اصطلاح نوعی واقع‌گرایی انسانی، بهترین مصداق برای اثبات این مدعا اثریست که پدري تهیدست را نشان می‌دهد که به سفره خالی کودکش چیزی جز سایه هدیه نمی‌کند. در اثری که در مسابقه بین‌المللی دن کیشوت آلمان با موضوع «مهاجرت» توانست مقام دوم را از آن ضیایی کند، با اجرای متفاوتی از او روبرویم. در این کار ما با (Dutch

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتابا جامع علوم انسانی

عقیده‌اند که سوژه و طنز مناسب مهم‌تر از اجراست. زیرا اعضای هیئت داوران مسابقات بزرگ کاریکاتور دنیا را همین صاحب‌نظران تشکیل می‌دهند.

اما به راستی اجرا مهم‌تر است یا سوژه؟ آدم‌های ضیایی با بارش ابر، فرش آبی خود را می‌بافند و یا سوار بر قایق خود دریا را شخم می‌زنند تا ماهی بکارند. کودکان آثار او به انعکاس ماه در آب نگاه نمی‌کنند، آن‌ها به خود ماه می‌نگرند. شاید برای کارتون‌نویست خوب بودن همین کافی باشد.

شکاه علوم و فنون دانشگاه تهران
تاریخ: ۱۳۵۷

